

Evropské společenství a ochrana životního prostředí

Jana DUDOVÁ

Úvod

V Evropě a v ostatních částech světa vzniká sociální rozvoj a hospodářská úroveň jako důsledek činnosti, při které člověk využívá surovinové rezervy své planety Země a potenciálně znečišťuje své přirozené životní prostředí.

Využití části Země jsou člověkem využívány jako produkt, ev. slouží jako zdroj pro jeho výrobu a dále pak formou energie, která je pro většinu lidstva určující pro způsob jejich života – a to počínaje dopravou až po systém zdravotního zabezpečení. Člověk při své činnosti produkuje odpad a znečištění. Je otázkou, jak dlouho naše planeta – nehlédě na její ohromné regenerační schopnosti – může vydržet toto zatížení. Zátěž pro životní prostředí se dnes stává o to naléhavější, že působí globálně a nerespektuje hranice jednotlivých států. Jednoznačně je však na základě poznatků vědy a techniky prokázáno, že musíme přizpůsobit hospodářský a sociální rozvoj potřebám Země. Na této skutečnosti také staví koncepcce environmentální politiky ES, která zdůrazňuje skutečnost, že má-li naše planeta přežít, musíme změnit naše chování. Na rozdíl od směrnic, zaměřených především na korekci a prevenci negativních jevů, které ES desetiletí – ne vždy úspěšně – budovala, nyní prosazuje novou koncepci, založenou na partnerské spolupráci členských států.

Problémy jako globální oteplování Země, kyselý deště, hromadění odpadů apod. může ES účinně řešit v souladu s názorem, že je zapotřebí šetřit přirozené rezervy, opětovně využívat látky a produkty, zajistit nebezpečné odpady, využívat životnímu prostředí šetrné zdroje energie. K tomu je však zapotřebí součinnosti ES s vedením členských států tak, aby jak průmysl, tak i spotřebitelé byli aktivně nasměrováni pro záchranu naší planety, aby i příští generace našly „životaschopné“ životní prostředí.

Zátěže pro životní prostředí

Životní prostředí je zatěžováno množstvím navzájem působících účinků a mnohdy si odporujících rozhodnutí. Tuto zátěž nemůže řešit žádný členský stát samostatně, s čímž počítá koncepcce životního prostředí politiky ES.

Naše konsumní společnost produkuje od počátku světa miliardy tun odpadu ve formě průmyslových odpadních látek, obalových materiálů spotřebovaných produktů

a látek, používaných v zemědělství. Samo ES musí každým rokem zneškodnit více než 21 mil. tun toxických odpadů. Řeky a pobřežní vody nemohou již dále přijímat miliardy litrů odpadních vod z domácností a průmyslu – ať už přefiltrované nebo jen částečně zpracované.

Také stávající technika, používaná v odpadovém hospodářství jako skládky, deponie a spalování odpadů mají své meze.

Škody na životním prostředí neznají hranice

Znečištění životního prostředí se přesouvá i přes hranice států. Z tohoto pohledu se ES cítí být zodpovědné za rozvoj a koncepci další společné politiky životního prostředí, založené na postupném odbourání obchodních a politických hranic. Z tohoto pohledu je ES připraveno i k další celosvětové spolupráci. V jeho vlastním zájmu je také podpora ochrany životního prostředí ve státech střední a východní Evropy a ve státech třetího světa. Posiluje se tak uvnitř i vně ES vědomí, že skutečná ekologická rozhodnutí budou muset být stanovena ještě v tomto desetiletí. V příštím století už by mohlo být pozdě.

Bilance životního prostředí společenství

ES není jen největším vnitřním světovým trhem, ale také největším obchodním spolkem. V důsledku toho i občané členských

států ES mají relativně vysoký životní standard. ES je přesto toho názoru, že je třeba „zajistit pořádek ve vlastním domě“ a převzít roli garanta při koncepci dlouhodobého a právem upraveného rozvoje životního prostředí. Tato zodpovědnost byla deklarována na jednání ES v Dublinu v červenci 1990. Bylo zdůrazněno, že společenství musí prosadit své místo jako morální, hospodářská a politická autorita.

S prvními iniciativami, týkajícími se ochrany životního prostředí, započalo společenství na začátku 70. let – dosud bylo vydáno okolo 200 právních předpisů, upravujících ochranu ovzduší, vody, půdy, odpadového hospodářství a norem, regulujících kvalitu a bezpečnost výrobku.

Autorita ES a z ní odvozená i jeho zodpovědnost za ochranu životního prostředí je podmínkou pro úspěšnou realizaci těchto aktivit.

ES v rámci ochrany životního prostředí a její dimenze, přesahující hranice států stanovilo v jednotlivých aktech evropského práva (především od roku 1986) základní právní vymezení a zvláště v Maastrichtské smlouvě z roku 1992 se zabývá nejozřejavějšími vztahy a souvislostmi politiky a ochrany životního prostředí. ES se zavázalo stabilizovat emise oxidu uhličitého do roku 2000 na úroveň roku 1990. Tohoto závazku by mělo být dosaženo i pomocí spotřebitelských daní (úsporou

energie) v tom smyslu, aby pro zdroje energie s velkým obsahem CO₂ emisí byly zavedeny vyšší daně a naopak v rámci podpory nových zdrojů energie upustit od daní např. u energie větrné, solární apod.

ES se rovněž zavázalo postupně zastavit produkci ONL (ozón ničících látek) do roku 1996 – tzn. před konečným datem, stanoveným Montreálským protokolem.

Ve státech ES musí být rovněž od 1. ledna 1993 povinně vybavena všechny vozidla účinným katalyzátorem výfukových spalin (v rámci této povinnosti pak může dojít i k účinné kontrole).

Kromě výše uvedených opatření bylo vydáno množství jednotlivých směrnic ke zlepšení kvality vody, snížení hladiny hluku a zkvalitnění odpadového hospodářství včetně likvidace odpadů, přičemž je zdůrazněna nová strategie politiky ES, která je založena na preferenci hodnot, vztahů a postojů spotřebitele. Vláda, průmysl i občané si musí být skutečně vědomi, že nesou společnou zodpovědnost za životní prostředí.

Přitom je jednotlivec (zejména jako spotřebitel) aktivním účastníkem tvorby strategie ochrany životního prostředí – a to jak na regionální úrovni, tak i na úrovni členského státu.

Základním pilířem této nové strategie jsou vedle zavedení daňových či jiných úlev z placení poplatků v rámci podpory zboží

(výrobků) a služeb šetrných k životnímu prostředí také kvalitnější informace veřejnosti a s tím spojené zvýšené úsilí na zachování příznivých oblastí našemu životnímu prostředí. Neméně důležitá je finanční podpora výzkumu a vývoje jako samostatného specifického mechanismu. Nejdůležitější mechanismus v tomto směru slouží nově konstituovaný **Kohezní fond**, který vznikl na základě Maastrichtské smlouvy. Z jeho prostředků jsou financovány projekty, sloužící k ochraně životního prostředí čtyř nejhudších zemí ES a to: Řecka, Španělska, Portugalska a Irsko. Tyto členské státy musí být zvláště podporovány, neboť bez finanční injekce by jen stěží mohly být přínosem svým vyspělejšími partnerům ve společenství. Tato nová koncepce je založena na akcentu pěti stěžejních oborů: průmyslu, energie, dopravy, zemědělství a cestovního ruchu. Každý z těchto oborů má příslušný podíl na hospodářském obchodu ES a hraje důležitou roli při rozvoji nové formy produkce a služeb a s tím související změnou chování, resp. vztahu spotřebitele. Toto by mělo zpětně působit a odrazit se v koncepcích o ochraně životního prostředí jednotlivých členských států ES.

Hrozba pro naše přirozené životní prostředí

Kvalita vzduchu a s ní spojené účinky zůstává stejná i po organizačních úpravách na většině městské zástavby. Prognózy pro tok 2000 znamenají jeden globální odklon od škodlivých emisí,

současně se však předpokládá další zhoršení kvality vzduchu v městských a průmyslem zatížených oblastech.

Pokud se jedná o kvalitu vod, i přes investice, které ES přes 20 let v této oblasti vynakládá, není stav vodních rezerv a kvalita vod v rámci společenství uspokojivá a současná tendence směřuje spíše ke zhoršování tohoto stavu. Na základě těchto poznatků je otázkou, zda nedostatek vodních zdrojů v některých oblastech (především středomořské země) nebude vůbec nejzávažnějším problémem životního prostředí.

Rovněž je možno v rámci ES konstatovat poškození půdy – a to téměř celoplošně – podle intenzity a délky zátěže (kontaminace). Cílem politiky ES, zabývající se

problematikou životního prostředí je vytvoření nové zemědělské a lesní biomasy jako regulátoru ekosystému a životního prostoru.

Také množství odpadu roste rychleji než reálné možnosti jeho zneškodňování a využití. Odvoz komunálního odpadu je zajištěn ve všech členských státech ES. Problémem zůstává jeho uložení (techniky zneškodňování odpadů se výrazně neliší, opětovné zpracování a využití odpadů je realizovatelné jen částečně).

S výše uvedenými problémy přirozeného životního prostředí úzce souvisí i kvalita života. Městské obyvatelstvo v jižní

koncentraci osídlení, především v pobřežních oblastech, má kontinuálně horší životní podmínky.

Dalším rizikovým faktorem pro přirozené životní prostředí jsou nově vznikající odvětví s vysokým potencialem nebezpečím pro životní prostředí. Tak, jak se člověk postupně učil obraně proti negativně působícím přírodním silám, vyvíjel stále nebezpečnější techniky.

Tato technika však následně ohrožuje nejen pracovníky dotčených hospodářských odvětví, ale také obyvatelstvo v inkriminovaných oblastech. Jaderný průmysl, chemický průmysl, nebezpečné látky z dopravy a v nejnovější době také průmyslové využití genové techniky přináší nepředstavitelné nebezpečí.

Nová strategie ochrany životního prostředí

Komise ES ve svém 5. programu, týkajícím se ochrany životního prostředí (zveřejněno v dubnu 1992) došla k názoru, že je třeba nastolit nový kurs ekopolitiky: na základě principu prevence zamezit bezprostřednímu poškozování životního prostředí pokud možno v co nejširším měřítku. Hlavní důraz této koncepce je založen na racionálnímu využití přírodních rezerv – to znamená méně produkovat a naopak produkt úsporněji, resp. efektivněji využívat. Opětovné použití (recyklace) a zhodnocení přírodních

látek je nevyhnutelné pro zajištění obnovy rezerv. Zvláštní význam má úspora spotřeby energie současně se snížením emisí CO₂. K podpoře tohoto cíle slouží především obnovitelné a k životnímu prostředí šetrné zdroje energie a jejich vývoj současně s aplikací účinných odlučovačů škodlivin.

Evropané a ochrana životního prostředí

Vědomí občanů členských států ES o životním prostředí v posledních pěti letech výrazně vzrostlo. Jak vyplývá ze statistického hodnocení, počet Evropanů, kteří se cítí být dotčeni problematikou vývoje životního prostředí, stále stoupá a v roce 1992 85 % občanů ES považuje problémy, související se životním prostředím za bezprostředně naléhavé. Od roku 1988 byla problematika životního prostředí shledána naléhavou především v Řecku, Francii, Holandsku, Velké Británii a ve východním Německu.

Více než 2/3 Evropanů jsou toho mínění, že řízení v otázce ochrany životního prostředí musí být koncipováno a realizováno po linii ES.

(Vybráno a zpracováno ze zahraniční literatury)

* * *

S U M M A R Y

European community and environmental protection

The author deals here with the problems of the environmental protection as seen from the viewpoint of the EC. She concentrates on several global issues like the strain upon the environment, damages to it and the threat to the natural environment of mankind ensuing therefrom.

Furthermore, the author refers to the legal balance of the situation within the Community and summarizes the new EC conception of the guarantees of environmental protection.